

MUSIQA TA'LIMIDA OVOZ YOZISH VA AUDIO TAHLIL TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

O. Muhammadjonova

Qo'qon davlat universiteti

Musiqa ta'limi va san'at yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Ilmiy raxbar: **S.Asqarova**

Musiqa nazariyasi kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada musiqa ta'limi jarayonida ovoz yozish va audio tahlil texnologiyalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi musiqa darslarida o'quvchilarning ijrochilik faoliyatini yozib olish, qayta tinglash, musiqiy parametrlarni tahlil qilish, xatolarni aniqlash va o'z-o'zini baholash imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Maqolada ovoz yozish texnologiyalarining tinglash, kuylash, cholg'u ijrochiligi, musiqiy tahlil, refleksiya va mustaqil ta'limdagi pedagogik ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, audio tahlil texnologiyalaridan foydalanish asosida o'quvchilarning musiqiy eshitishi, intonatsion aniqligi, ritmik barqarorligi, tembrni farqlashi va ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi bayon etilgan.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, raqamli texnologiyalar, ovoz yozish, audio tahlil, musiqiy tinglash, ijrochilik, musiqiy eshitish, refleksiya, mustaqil ta'lim, raqamli kompetensiya.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish ta'lim mazmunini boyitish, o'quvchilarning mustaqil faoliyatini tashkil etish va o'quv jarayonining samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, musiqa ta'limi o'zining eshitish, ijro, tinglash va amaliy faoliyatga asoslangan tabiati sababli raqamli texnologiyalardan foydalanish uchun keng imkoniyatlarga ega. Ovoz yozish, audio materiallarni qayta tinglash, ijroni taqqoslash va musiqiy jarayonlarni tahlil qilish imkonini beruvchi texnologiyalar musiqa darsining didaktik imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. An'anaviy musiqa ta'limida o'quvchining ijrosi ko'pincha ayni jarayonda tinglanadi va baholanadi. Bunda o'quvchi o'z ijrosini o'qituvchi yoki sinfdoshlarining fikri asosida baholaydi. Ovoz yozish texnologiyasi esa ijroni saqlash va uni keyinchalik qayta tinglash imkonini beradi. Bu o'quvchiga o'z faoliyatiga tashqi kuzatuvchi sifatida qarash, xatolarini aniqlash va keyingi ijroni takomillashtirish imkoniyatini yaratadi. Audio tahlil texnologiyalari esa yozib olingan musiqiy materialni turli jihatlardan o'rganishga yordam beradi. Jumladan, ovoz balandligi, temp, ritmik barqarorlik, intonatsiya, dinamik o'zgarishlar, tembr va ijro xarakterini tahlil qilish

mumkin. Shu jihatdan ovoz yozish va audio tahlil texnologiyalari nafaqat texnik vosita, balki o‘quvchining musiqiy tafakkurini rivojlantiruvchi didaktik vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Ovoz yozish texnologiyasi - o‘quvchi yoki ijrochining musiqiy faoliyatini audio shaklda qayd etish, saqlash va qayta tinglash imkonini beruvchi raqamli vositalar majmuasidir. Musika ta’limida ovoz yozish texnologiyalaridan quyidagi faoliyatlarda foydalanish mumkin:

- individual qo‘shiq ijrosini yozib olish;
- cholg‘u ijrosini qayd etish;
- xor ijrosini yozish;
- ansambl ijrosini tahlil qilish;
- musiqa tinglash topshiriqlarini tashkil etish;
- ijroning oldingi va keyingi variantlarini taqqoslash;
- mustaqil mashg‘ulot natijalarini kuzatish;
- musiqiy loyiha va ijodiy ishlarni qayd etish.

Ovoz yozishning eng muhim pedagogik afzalligi o‘quvchining o‘z faoliyatini qayta eshitish imkoniyatidir. O‘quvchi ijro vaqtida sezmagani ayrim kamchiliklarini yozuv orqali aniqlashi mumkin.

Audio tahlil - yozib olingan musiqiy materialni maqsadli ravishda tinglash, kuzatish, taqqoslash va baholash jarayonidir. Audio tahlil musiqa ta’limida oddiy tinglashdan farqli ravishda aniq mezonlar asosida amalga oshiriladi. Masalan, o‘quvchiga o‘z ijrosini tinglab, quyidagi savollarga javob berish topshiriladi:

1. Ijroda intonatsiya qanchalik aniq?
2. Ritm barqarormi?
3. Temp saqlanganmi?
4. Dinamik belgilar to‘g‘ri ifodalanganmi?
5. Musiqiy jumlar o‘rtasida mantiqiy bog‘liqlik mavjudmi?
6. Asarning umumiy xarakteri to‘g‘ri ochib berilganmi?
7. Qaysi qismda texnik qiyinchilik kuzatilmoqda?
8. Keyingi ijroda nimani takomillashtirish kerak?

Bu jarayon o‘quvchini faol tinglovchiga aylantiradi.

Ovoz yozish texnologiyalarining didaktik imkoniyatlarini bir necha yo‘nalishda ko‘rsatish mumkin.

Birinchidan, diagnostik imkoniyat. O‘qituvchi o‘quvchining ijrosini yozib olib, uning individual musiqiy rivojlanish holatini aniqlashi mumkin. Bu ayniqsa vokal, cholg‘u va xor mashg‘ulotlarida muhimdir.

Ikkinchidan, refleksiv imkoniyat. O‘quvchi o‘z ijrosini qayta tinglash orqali o‘z faoliyatini baholaydi. Bu o‘z-o‘zini nazorat qilish va refleksiv kompetensiyaning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Uchinchidan, taqqoslash imkoniyati. O‘quvchining dastlabki va keyingi ijrolari yozib olinib, ular o‘zaro taqqoslanadi. Natijada o‘quvchi o‘zidagi rivojlanishni aniqroq ko‘ra oladi.

To’rtinchidan, individual ta’lim imkoniyati. Har bir o‘quvchining ijrosi alohida yozib olinib, uning ehtiyojlariga mos metodik tavsiyalar ishlab chiqilishi mumkin.

Beshinchidan, mustaqil ta’lim imkoniyati. O‘quvchi darsdan tashqari vaqtda o‘z ijrosini yozib, uni tahlil qilishi va takroriy mashg‘ulotlarni tashkil etishi mumkin.

Vokal mashg‘ulotlarida ovoz yozish texnologiyasi ayniqsa samarali hisoblanadi. O‘quvchi o‘z ovozi yozib olib, keyinchalik uni qayta tinglaydi. Bunda quyidagi jihatlarga e’tibor qaratiladi:

- intonatsion aniqlik;
- nafas olish;
- diksiya;
- artikulyatsiya;
- ovoz kuchi;
- tembr;
- frazirovka;
- ritmik aniqlik;
- musiqiy ifodalilik.

Masalan, qo‘shiqni dastlabki ijrodan keyin yozib olish, aniqlangan kamchiliklarni belgilash va takroriy ijroni qayta yozish orqali o‘quvchi o‘z rivojlanish dinamikasini kuzatadi. Cholg‘u ijrochiligida audio yozuv o‘quvchining texnik va badiiy jihatdan rivojlanishini kuzatish uchun samarali vositadir. O‘quvchi o‘z ijrosini tinglash jarayonida:

- ritmik aniqlik;
- temp;
- artikulyatsiya;
- dinamika;
- frazirovka;
- texnik ravonlik;
- badiiy ifodalilik

kabi jihatlarni baholaydi. Ayniqsa, fortepiano, dutor, rubob, nay, gijjak va boshqa cholg‘ularni o‘rganishda audio yozuvdan foydalanish o‘quvchining ijro jarayoniga ongli munosabatini kuchaytiradi. Bunday topshiriqlar o‘quvchining musiqiy eshitishi va analitik tafakkurini rivojlantiradi.

Mazkur metod o‘quvchida “men qanday ijro qildim?” degan savoldan tashqari, “qanday qilib yaxshiroq ijro qilishim mumkin?” degan rivojlantiruvchi savolni shakllantiradi.

Raqamli audio texnologiyalaridan ijodiy topshiriqlarni tashkil etishda ham foydalanish mumkin. Masalan:

“Bir kuy - uch xil talqin” topshirig‘ida o‘quvchi bir asarni uch xil xarakterda ijro etishga harakat qiladi va yozuvlarni taqqoslaydi.

“Ijroni tahrirla” topshirig‘ida o‘quvchi yozib olingan ijrosidagi muammoli qismlarni aniqlaydi va qayta ijro qiladi.

“**Musiqiy dialog**” topshirig‘ida ikki o‘quvchi navbatma-navbat musiqiy jumalarni ijro etib, ularni bitta audio kompozitsiyaga birlashtiradi.

“**Ovozli portfolio**” topshirig‘ida o‘quvchi yil davomida bajargan eng yaxshi ijrolarini jamlab boradi.

“**Oldin va keyin**” topshirig‘ida dastlabki va yakuniy ijrolar taqqoslanadi.

Bunday topshiriqlar o‘quvchining ijodiy, texnologik va refleksiv kompetensiyalarini bir vaqtning o‘zida rivojlantiradi.

Ovoz yozish va audio tahlil texnologiyalaridan foydalanishda o‘qituvchining vazifasi texnik vositani namoyish qilish bilan cheklanmasligi kerak. O‘qituvchi texnologiyani muayyan didaktik maqsadga bo‘ysundirishi lozim. O‘qituvchi:

- audio yozuv uchun aniq vazifa belgilaydi;
- tahlil mezonlarini ishlab chiqadi;
- o‘quvchining mustaqil xulosasini rag‘batlantiradi;
- texnik kamchiliklardan ko‘ra musiqiy rivojlanishga e‘tibor qaratadi;
- o‘quvchining individual imkoniyatlarini hisobga oladi;
- audio materiallar asosida rivojlanish dinamikasini kuzatadi.

Shunday qilib, texnologiya o‘qituvchining o‘rnini egallamaydi, balki uning pedagogik faoliyatini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

DIDAKTIK MODEL

Musiqi ta’limida ovoz yozish va audio tahlil texnologiyalaridan foydalanishni quyidagi model asosida tashkil etish mumkin:

Maqsad → Ijro → Ovoz yozish → Qayta tinglash → Audio tahlil → Refleksiya → Korreksiya → Takroriy ijro → Natijani baholash

Mazkur modelda texnologiya ta’lim jarayonining alohida elementi sifatida emas, balki o‘quvchining musiqiy faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi yaxlit didaktik tizimning tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

XULOSA

Musiqi ta’limida ovoz yozish va audio tahlil texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy faoliyatini takomillashtirish uchun keng didaktik imkoniyatlar yaratadi. Ushbu texnologiyalar yordamida o‘quvchining ijrosini yozib olish, qayta tinglash, tahlil qilish, xatolarni aniqlash, natijalarni taqqoslash va keyingi faoliyat uchun aniq maqsadlar belgilash imkoniyati paydo bo‘ladi. Ovoz yozish texnologiyasi, avvalo, o‘quvchining o‘z ijrosini tashqi nuqtayi nazardan eshitishiga yordam beradi. Bu esa musiqiy faoliyatda refleksiv yondashuvni kuchaytiradi. Audio tahlil esa yozib olingan materialni intonatsiya, ritm, temp, dinamika, tembr, frazirovka va badiiy ifodalilik kabi mezonlar asosida baholash imkonini beradi. Mazkur texnologiyalar vokal, cholg‘u ijrochiligi, xor, musiqi tinglash va musiqiy ijod mashg‘ulotlarida samarali qo‘llanishi mumkin. Ayniqsa, “Audio-refleksiya”, “Oldin va keyin”, “Bir kuy - uch xil talqin”, “Ovozli portfolio” kabi topshiriqlar o‘quvchilarning mustaqil musiqiy faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 29-oktabrdagi O‘RQ-576-son **“Ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida”gi Qonuni**. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi: <https://lex.uz/>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi PF-6097-son **“Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni**. <https://lex.uz/uz/doc-passport/-5073447>
3. O‘zbekiston Respublikasining **“Innovatsion faoliyat to‘g‘risida”gi Qonuni**. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi: <https://lex.uz/>
4. Qobilova, E., I. Xaydarova, and R. Gulnora. "O ‘ZBEK XALQ AN’ANALARI-TARBIYA OMILI." *Scientific Approach to the Modern Education System* 3.26 (2024): 192-195.
5. QOBILOVA, E'ZOZXON. "Forming a sense of love for the profession by teaching labor songs to 4th class students in music culture lessons." *Journal of Positive School Psychology* 7.2 (2023).
6. Azizxonova, M. va E. Qobilovalar. "YOSHLARNI MUSIKY MADANIYATI VA MAINAVYATNI SHAKLLANTIRISHDA MUSIKY TABIYANING AHAMIYATI." *Sharq san'ati va madaniyati* 3.1 (2022): 51-57.
7. Bakirovna, Qobilova, et al. "THE ROLE OF A MUSIC TEACHER IN THE PROCESS OF EDUCATING CHILDREN'S MORAL FEELINGS." *International Journal of Early Childhood Special Education* 14.6 (2022).
8. Qobilova, Ezoz, Oygul Sobirova va Faxriddin Najmiddinov. "Musiqiy madaniyat va ma'naviyatni shakllantirishda musiqa ta'limining ahamiyati." *Academica: Xalqaro ko'p tarmoqli tadqiqot jurnali* 11.1 (2021): 698-703.
9. Bakirovna, Q. E. "Theoretical And Methodological Basis Of Overcoming Contradictions In Modern Musical And Educational Practice." *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching* 1.1 (2021): 117-120.
10. Djumaboyeva, M. "FORMING THE QUALITY OF CREATIVITY IN STUDENTS BY TEACHING THE LIFE AND WORK OF COMPOSER SULAYMON YUDAKOV." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036 12.02 (2023): 30-33.
11. Djumaboyeva, M. "Activities Specific To Music Lessons And Requirements For The Teacher In Using Them As A Means Of Education." *Journal of Positive School Psychology* (2023): 877-880.
12. Bakirovna, Qobilova, et al. "THE ROLE OF A MUSIC TEACHER IN THE PROCESS OF EDUCATING CHILDREN'S MORAL FEELINGS." *International Journal of Early Childhood Special Education* 14.6 (2022).
13. Djumaboyeva, M. "PEDAGOGICAL SKILLS OF MUSIC TEACHERS." *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research* 4 (2024): 150-154.
14. Rasulova, H. N. "Pedagogical opportunities of applying clil technology in music education." (2025).